

Transcriptie interview Willem van Hove, 20 februari 2017.

Korte inhoudsopgave:

- 0-17.49 jeugd tot 14 jaar in de Raamsteeg, soort gezin en plaats van de kerk in de opvoeding
- 17.49-21.25 werk van vader
- 21.25-33.00 Gerard Brandstraat vanaf 14 jaar tot 18 jaar. Zondagsschool leiden en jeugdvereniging.
- 33.00- 1.00.10 Militaire dienst en kosterschap in verschillende kerken (Beloftekerk, Maranathakerk en Bevrijdingskerk, nu Opstandingskerk.
- 1.00.10-1.09 Afronding van het betaald kosterschap naar vrijwillig kosterschap eens per maand. Betekenis van de kerk in het leven van de heer van Hove.
- 1.09 Werk van de heer van Hove in het St. Elisabethziekenhuis en het Rijnland ziekenhuis achtereenvolgens als tweede magazijnmeester, offsetdrukker en schoonmaker.
- 1.23.42 Twee keer overspannen en naar halve dagen werk in het ziekenhuis. Met 60 jaar met de VUT en invulling van leven na 60 jaar.

I1 Ik wil eerst graag even uw volle naam weten.

G Kort maar krachtig: Willem van Hove.

I1 En wanneer bent u geboren?

G De 5^e oktober 1945.

I1 Ja, en waar bent u geboren?

G In de Lange Raamsteeg nummer 61.

I1 Ik wil u graag vragen wat u zich nog herinnert van de Lange Raamsteeg. Wat gebouwen betreft, het soort mensen, winkels?

G Ik ben geboren recht tegenover de dienstingang van de toenmalige meisjes-hbs, waarvan de hoofdingang aan de Garenmarkt zat. Maar aan de zijkant in de Raamsteeg was de dienstingang, daar ging het personeel naar binnen, en daar recht tegenover ben ik geboren en dat was een heel klein plekje, plaatsje met een fietsenkelder, zo'n trap naar beneden en dat was voor ons ook een prachtige plek, toen ik wat groter werd, om tikkertje te spelen. Daar hebben we heel wat uurtjes gespeeld. En verderop in de Raamsteeg, aan de overkant, zat het toenmalig Natuurkundig Historisch Museum [Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie] wat alleen toen opslagplaats was en daar werd geen bezoek gedaan. En om de hoek op de Garenmarkt naast de meisjes-hbs was ook nog een museum voor Genealogie als ik het goed heb [Rijksmuseum voor Geologie en Mineralogie]. Daar werden allemaal stenen en dergelijke bekeken. Maar dat was ook niet te bezichtigen, dat was toentertijd nog niet zo erg. Maar ja, dat is 70 jaar geleden. Dat was toen nog niet.

I1 En wat voor soort mensen woonden er in de Raamsteeg?

G Heel gewone mensen. Allemaal arbeiders. Mijn vader die was timmerman. Want uw collega noemde een naam van een stukadoor en ik zeg: "Daar heeft mijn vader nog heel veel mee

samengewerkt". Want mijn vader was bij een aannemersbedrijfje en als er stucwerk gedaan moest worden nadat zij hun timmerwerk hadden gedaan, dan deed Bekooij dat, die naam viel net. Maar dat waren allemaal arbeidersmensen, die daar werkten, van allemaal verschillende vakken eigenlijk.

I1 En had u veel vriendjes?

G Het was een hele kinderrijke buurt en er werd toen daar nog heel veel buiten gespeeld. Toen had je binnen natuurlijk nog niet ... de radio ging af en toe eens aan als er een hoorspel was. Maar die stond niet de hele dag aan zoals tegenwoordig vaak. En televisie was er nog niet. Ik denk dat ik een jaar of negen à tien was dat er een televisie in de buurt kwam en als er dan op woensdagmiddag een kinderprogramma was, dan mochten er een heleboel kinderen uit de buurt naar de televisie komen kijken. Maar dat was iets heel bijzonders. Dus er werd, als het een beetje weer was, werd er buiten gespeeld. Ja, en toen ik wat groter was, speelden we wegkruipertje en dan hadden we ... of verstoppertje. Bij ons werd het wegkruipertje genoemd en dan hadden we een hele mooie buutpaal. En dat was de pomp van de Garenmarkt. En daar moest dan iemand tegen af staan gaan tellen en dan kon je daar in de buurt royaal verstoppen. En verder hadden we ook nog een hele mooie plek in het Van der Werfpark wat daar vlak achter lag om daar heerlijk te ravotten enz.

I1 Ja, want auto's waren er toen nog heel weinig?

G Nee, je kon daar nog gewoon op straat spelen.

I1 In wat voor gezin bent u grootgebracht? Uw vader was timmerman bij?

G Bij zijn neef en die had een aannemersbedrijf en dat was Van Hoven.

I1 Van Hoven?

G Dat was Van Hoven en waarschijnlijk door een misser bij de gemeente bij de inschrijving is mijn vader Van Hove gaan heten en zodoende heet ik ook Van Hove.

I1 Grappig.

G Want eerst in mijn jeugd schreef mijn vader ook altijd Van Hoven. Totdat wij later, toen we groot waren, zagen dat er officiële papieren kwamen, waar dus Van Hove op stond. En toen hebben we hem daarop attent gemaakt en toen is hij ook Van Hove gaan schrijven. Hebben we hem een nieuw naambordje gegeven.

I1 Maar wat voor soort gezin was het verder?

G We waren een heel christelijk gezin, we gingen trouw zondags naar de kerk. En dat was toentertijd heel gewoon in de protestantse kerk om twee keer naar de kerk te gaan, dus dat heb ik van kinds af, toen je een beetje groot was om mee te gaan, heb ik dat meegekregen. En daar ben ik nooit minder van geworden. En ja, ik ga nog heel trouw naar de kerk en ik leek niet veel op mijn vader, ik leek het meest op mijn moeder, maar ik had toch wel dingen die ik met mijn vader kon delen. Want ik weet wel, dat als ik in die kerk zat, dat ik heel gefascineerd naar de koster zat te kijken, hoe hij zijn werk deed. En toen ik later net volwassen was en uit mijn diensttijd kwam, kreeg ik de kans om zelf nog koster te worden als parttime baan met mijn vrouw samen, ja, met mijn verloofde samen. Toen konden we trouwen.

I1 Ja, daar ga ik straks even verder op in, want anders springen we van de hak op de tak. Vindt u het goed dat we nog een in de Raamsteeg blijven?

G Ja.

I1 Maar wat was het verder voor gezin, waren ze streng of juist heel ...?

G We zijn vrij streng opgevoed.

I1 En wat verstaat u onder streng?

G Nou ja, gewoon op tijd thuis zijn en met elkaar alles delen. Geen gekke dingen doen ook; er werd heel goed op ons gelet. En ja, als er als kind erg goed op je gelet wordt, dan komt dat vaak toch wel als streng over. Maar ja, ik zeg het, ik ben er niet minder van geworden.

I1 Want het was wel liefdevol?

G Ja, het was uit het goede hart van mijn ouders.

I1 Hebt u broers en zussen?

G Ik heb twee broers en een zus. Dat was nog een beetje standaard toen. Zo drie of vier kinderen. En we hadden eerst drie jongens, maar mijn vader wilde heel graag een meisje en dat is toen na een aantal jaren, want ik scheel 12 jaar met mijn zus, is het toch nog gelukt om een dochter te krijgen. En die werd ook behoorlijk verwend.

I1 En u was de oudste?

G Ik was de oudste ja. Ik ben de oudste.

I1 Maar kunt u vertellen wat voor verschil er was tussen u en uw zusje in de opvoeding?

G Ja, ik had natuurlijk altijd het idee dat ik veel minder mocht dan zij mocht. Maar ja, pa had nou een meisje, dus dat werd een beetje op handen gedragen. Maar ja, daar hebben wij geen last van gehad. Wij vonden het ook wel leuk om een zusje te hebben.

I1 Dus dat was de koningin in de familie?

G Ja, precies.

I1 U vertelde net dat u redelijk braaf was, maar haalde u wel eens iets uit met vriendjes?

G Nou, nee. Er werd altijd gewoon gespeeld op straat. Er was voldoende te doen; je hoefde geen kattenkwaad uit te halen. Bij ons in de buurt werd dat niet of nauwelijks gedaan.

I1 En u was gereformeerd, heb ik begrepen? En waren de anderen ook allemaal gereformeerd in de straat?

G Nee, wij waren de enigen.

I1 Maar u mocht wel met iedereen spelen?

G Jawel, jawel. Zo streng waren mijn ouders ook niet, dat dat niet mocht. Dat had je in de dorpen veel meer dan in de stad. Zij gingen ook met andere mensen gewoon om, die ook niet gereformeerd waren. Dat ging heel goed, dat was heel flexibel. Maar goed, als je later naar een meisje keek dan moest dat natuurlijk bij voorkeur ook wel gereformeerd zijn. Dan konden zij ook het resultaat van hun opvoeding zien, dat je dat ook door kunt zetten en dat hebben we ook gedaan.

I1 Kwam u ook wel bij vriendjes over de vloer?

G In de Raamsteeg nog niet. Er werd altijd buiten gespeeld en niet binnen. En als je binnen speelde, dan was dat gewoon in je eigen huis. Ik heb daar nooit bij vriendjes thuis gespeeld. Het enige wat ik

dus net vertelde, dat was dat we bij een echtpaar van de burens dan televisie mochten kijken. Maar dat was het enige dat ik in een ander huis kwam in de straat.

I1 Dus u merkte ook geen verschillen tussen opvoeding?

G Nee.

I1 Hebt u uw grootouders nog gekend?

G Alle vier. Heel goed. Ja, omdat ik de oudste ben. Van mijn moeders kant ben ik het oudste kleinkind, want mijn moeder was ook de oudste. En van mijn vaders kant, die ook de oudste was, ben ik de oudste kleinzoon, want daar had ik een nicht, die net vijf maanden ouder was als ik.

I1 En woonden die in Leiden?

G Die heb ik ook in mijn jeugd heel vaak bezocht.

I1 Wat deden uw grootouders?

G Mijn vaders vader was schoenmaker op de Oude Vest [Willem van Hove, getrouwd met M.J. van Duuren] en mijn moeders vader, die was tuinder en toen ik zo klein was en met mijn moeder meeking naar mijn grootouders, kan ik me nog heel vaag herinneren, dat mijn grootvader zijn tuinderij had vlak achter het oude Academisch Ziekenhuis, wat later eerst die sportvelden geworden zijn bij de Pesthuislaan. Daar heb je een heel stuk bouwland gehad en daar had mijn grootvader zijn tuinderij. En die woonde aan de Pesthuislaan, daar ook en later ...

I1 En hoe heette hij?

G. Van der Meij. Dat is ook een vrij bekende naam in Leiden. Mijn vader en moeder hebben elkaar ook in de kerk leren kennen. Bij catechisatie, kerkelijk onderwijs, wat je dan krijgt. En die hebben elkaar daar ontmoet en midden in de oorlog in '43 zijn ze getrouwd. [Johannes Pieter van Hove trouwde 31 maart 1943 Gerritje van der Meij]

I1 En zijn ze toen meteen in de Lange Raamsteeg gaan wonen?

G Nee, ze hebben eerst op een paar kamers op de Volmolengracht gewoond. En toen tegen het einde van de oorlog denk ik ongeveer dat ze dat huis konden betrekken aan de Lange Raamsteeg. Zo ben ik daar dus vlak na de oorlog geboren. Toen werden de meeste bevallingen nog thuis gedaan door de huisarts.

I1 Is er nog iets anders wat u over de Lange Raamsteeg zou willen vertellen wat ik nog niet gevraagd heb?

G Ik was wel gek op de natuur; ik vond alles wat groeide en bloeide vond ik erg mooi, maar dat miste ik daar, want we hadden daar alleen maar een klein binnenplaatsje. Dan hadden we buiten nog het toilet en een schuurtje daarnaast en daar zat ook het kolenhok in. En dan had je daar achter nog een vrij hoge muur en dan had je daar een heel grote tuin, die zo tussen de Lange Raamsteeg, Garenmarkt en de Hoefstraat en de St. Jacobsgracht lag en die hoorde bij een huis wat midden op de Garenmarkt stond [nr. 9, het Thorbeckehuis, toen van architect J. van der Heijden]. Was ook zo'n heel deftig huis met een wat hogere stoep en daar hoorde die tuin bij en daar stonden een paar hele grote bomen in en die konden wij dan precies zien. Dat vond ik wel heel prachtig en daar heb ik in mijn jeugd ook nog wel eens tekeningetjes van gemaakt.

I1 Maar u bent nooit over de muur geklommen?

G Nee, dat kon gewoon niet. Dat was veel te hoog en veel te link. Nee, dat kon niet. Ik denk dat die muur in totaal wel zes meter hoog was. Want dan heb je ruim twee meter voor je toilet en je schuurtje en daar was die muur nog wel drie, vier meter boven. Dus daar kon je niet overheen komen.

I1 En het toilet, was dat wel echt een toilet?

G Nou, zo'n pot met een deksel, zo'n houten kakdoos. Ja, dat was daar nog.

I2 Op het riool of niet?

G Ja, dat wel. Maar daar werd dan regelmatig een emmer water doorheen gegooid. Je had ook geen doortreksysteem. Wel toiletpapier. We hadden wel zo'n hangertje en dan kocht mijn moeder toiletpapier. Maar dat was nog niet zo zacht als tegenwoordig, meer schuurpapier. En er moest thuis ook op de kleintjes gelet worden, dus bij zulke dingen neem je dan ook het voordeligste wat er is.

I1 Dus de financiën waren beperkt?

G Ja, maar mijn ouders hebben altijd gezorgd dat we ruim voldoende te eten hadden en dat we ook nog eens iets extra's konden krijgen. Ze zijn altijd heel erg zuinig geweest. Met vakantie gingen we niet. In de eerste tijd, wat ik me nog kan herinneren, was dat mijn vader maar één week vakantie had en dan gingen we dagjes uit. Dan gingen we op de fiets naar de duinen of als het heel mooi weer was gingen we naar het strand. Of we gingen naar Meijendel, dat was ook een hele mooie plek. Maar ik zeg het, ik ben er niet minder van geworden.

I1 Die dagjes vond u ook heerlijk?

G Ja, dat was ook heerlijk en dan was je 's avonds weer thuis. Dan werd er een boterham meegenomen voor de lunch, ergens op een grasveld of zo. Dan ging er een oude plaid mee, daar kon je dan op zitten. En verder, mijn vader voetbalde dan veel met ons. En andere spelletjes doen, want anders had hij altijd weinig tijd voor ons, omdat hij heel veel moest werken. Er moest ook veel overgewerkt worden, omdat ze veel verbouwingen deden waar overdag wel gewerkt moest worden, maar dan moest er toch verbouwd worden en dat deden ze dan 's avonds of 's nachts wel. Zo heeft mijn vader ook weken 's nachts in de Overdekte gewerkt [zwembad in een oude kerk op de Haarlemmerstraat], want die moest overdag open zijn voor de zwemlessen en dan gingen ze 's avonds om acht uur of zo gingen ze aan het werk tot de volgende morgen vier uur of zo en dan kwam hij pas weer naar huis.

I1 Dat was bikkelen!

G Maar als ze midden in de nacht pauze hadden, gingen ze wel even zwemmen. Dat vertelde mijn vader altijd.

I1 Dat hadden ze dan ook wel verdiend, hè?

G Jazeker.

I1 Hoe lang hebt u in de Lange Raamsteeg gewoond?

G 14 jaar.

I1 En daarna?

G Toen zijn we naar de Gerard Brandtstraat gegaan.

I1 En hoe vond u die overgang?

G Ja, ik vond het prachtig. Want daar hadden we een tuintje en daar kon ik mijn hart ophalen, samen met mijn moeder. Want mijn vader was dat van kinds af aan ook niet gewend. Met groen werken en zo, want dat was bij hun thuis ook niet. Die hadden ook zo'n heel klein plaatsje achter het huis en ook geen groen op de Oude Vest. Mijn vader had daar ook geen belangstelling voor. Terwijl mijn moeder erin groot geworden is en dat heb ik van mijn moeder. En van de anderen, de andere kinderen, zijn er ook maar weinig, die dat zo veel hebben als ik.

I1 Dus dat was heel gezellig met uw moeder in de tuin werken. Waar komt uw moeder vandaan?

G Ook uit Leiden. Ze is geboren in de Pastorslaan [=Pesthuislaan?], waar mijn grootouders eerst woonden, achter het AZL, waar mijn grootvader die tuinderij had, daar is mijn moeder geboren.

I1 Ik meende me te herinneren dat ze op de Veluwe woonden, maar ...

G Nee, dat is mijn vrouw.

I1 Dat is uw vrouw, OK.

G Zover ben ik nog helemaal niet, want ik moet het in de goede volgorde vertellen.

I1 Ja, u hebt helemaal gelijk, sorry, ik haal even de dingen door mekaar. Het is goed dat u me op mijn strepen zet.

G Mijn vader en moeder zijn allebei geboren Leidenaars.

I1 Dus u bent helemaal doortrokken van Leiden. Waren er nog meer verschillen tussen de Lange Raamsteeg en de Gerard Brandtstraat?

G Ja, ik kreeg daar een eigen kamer. Ik mocht op de zolder slapen. Op de eerste etage hadden we drie kamertjes, waar de grootste voor mijn ouders was, een iets kleinere voor mijn twee andere broers en de kleinste voor mijn zus. En ik mocht op zolder slapen, dus ik had een eigen slaapplek en dat had ik nooit eerder gehad.

I1 Dat was een rijkdom?

G Ja, ja.

I1 En had u daar ook vrienden in de buurt of waren dat juist mensen ...?

G Ja, ook. Waar we dus veel mee speelden, dat was ook, ja, je bent 14, 15 jaar en dan speelden we ook nog buiten, als je je huiswerk klaar had. Vooral in de lente- en zomertijd en dan waren daar ook genoeg jongelui om mee te spelen. Ja, ik heb veel buiten gespeeld. En er waren altijd wel een paar andere jongelui, die dan meespeelden. Dus dat was toen gewoon nog. Dat zie je niet meer tegenwoordig. Tegenwoordig moet je achter de computer zitten.

I1 Ja, jammer hè?

G Ja, het is een verarming. Van de maatschappij, zeg maar. Van de jeugd. Ik zie het aan mijn kleinkinderen ook wel, die zitten achter de computer. Die spelen niet meer buiten. Maar zover was ik nog niet met mijn verhaal.

I1 Maar u mag best af en toe even uw mening ergens over geven.

G Tuurlijk wel.

I1 Zat u op verenigingen in die tijd, deed u ook aan sport?

G Nee, aan sport niet, maar vanuit de kerk klikte het ook goed met een jongeman daar van dezelfde leeftijd. Wij hadden daar toen nog een zondagsschool en daar werden meesters en juffrouwen gevraagd. En toen ben ik met die vriend samen naar die zondagsschool gegaan om de kleine kinderen over de verhalen over Jezus te vertellen en andere verhalen over de Bijbel. Dus dat hebben we een aantal jaren gedaan en dat was al vrij snel nadat ik daar kwam. Dat heb ik denk ik drie jaar gedaan, want toen moest ik in dienst. Maar daarnaast gingen we ook naar de jeugdvereniging toe – daar hadden we van de kerk nog jeugdverenigingen, waar je over een bepaald onderwerp uit de Bijbel kon discussiëren. Waar iemand een inleiding hield en daar ging je dan over discussiëren. En na de pauze werd er dan iets anders gedaan, iets luchtigers meestal. En daar ging ik ook met hem samen naar toe.

I1 Hoe heette hij?

G Gerard Timmers. Hij speelde ook gitaar en we kregen toen ook van die vereniging wat andere jongelui, waar we mee bevriend raakten, waar we ook wel thuis kwamen en dan nam hij zijn gitaar wel eens mee en dan gingen we geestelijke liedjes zingen. Van die opwekkingsliedjes, wat het tegenwoordig dan heet.

I1 Wat zijn opwekkingsliedjes?

I2 Gospels?

G Een soort gospels, ja, in die richting. En dat hebben we toen gedaan. En daar kregen mensen wel eens lucht van. En er werd wel eens gevraagd of we ergens met dat groepje wilden komen zingen. En zo zijn wij wel eens in een tehuis wezen zingen en in Noordwijkerhout wel eens in zo'n instelling. Dat hebben we toen ook regelmatig gedaan. En dat was leuk.

I1 En dat was met jongelui samen?

G Ja, ja, en dan krijg je ook een goeie band samen.

I1 Zijn dat nog steeds vrienden van u?

G Nou, we zijn elkaar toen uit het oog geraakt omdat we naar een heel andere kant van de stad gingen en nu woont hij wel weer heel dicht bij, maar ja, zij hebben hun kinderen en wij hebben onze kinderen en iedereen zijn eigen kerkenwerk. Ze zaten wel bij ons in de kerk, maar ze zaten in de Merenwijk. Ze zijn nu wel weer hier komen wonen, maar ze zijn nog wel heel kerkelijk betrokken bij de Merenwijk, dus ze komen niet bij ons in de kerk. En ja, dan zie je elkaar ook niet. Als je elkaar tegenkomt is het goed en verder is het gewoon over. Toen wij in Zuidwest zaten en zij in de Merenwijk zag je elkaar ook soms in geen jaren.

I1 Welke winkels en andere gebouwen waren er in de Gerard Brandtstraat?

G Er waren drie winkels. Aan de ene hoek van de Coornhertstraat en de Gerard Brandtstraat daar was een kapsalon en dat was van een neef van mijn vader. Ook Van Hoven. En daar schuin tegenover op de hoek was een melkzaak en op de andere hoek van de Gerard Brandtstraat was een groenteboer. Dat waren de enige winkels die in dat stukje van de Gerard Brandtstraat zaten.

I1 Weet u nog hoe ze heetten?

G Ja, de melkman was Olderiks [A. Olderiks, Coornhertstraat 44] en de groenteman of de groentevrouw was Frida Rietveld. Haar ouders woonden twee huizen naast ons [C.A. Rietveld, timmerman, Gerard Brandtstraat 12?] en toen, ik weet niet wat er eerst gezeten heeft, is dat leeg gekomen en toen is zij daar een groentezaak begonnen. En haar man stond vaak met artikelen, met

wat spul, maar dat was heel ander spul, stond hij op de markt. Maar daar weet ik de naam niet zo gauw meer van.

I1 Kwamen er ook nog mensen aan de deur? Bakkers of de kolenboer?

G Ja, wij hebben geloof ik in het begin nog een bakker aan de deur gehad. En de melkboer kwam ook nog aan de deur, terwijl hij er schuin tegenover woonde. Maar die had gewoon nog een hele wijk en die kwam nog aan de deur. Dat was in de Raamsteeg ook. O ja, en in de Raamsteeg toen ik wat ouder werd, een jaar of twaalf, dertien, heb ik in de zomervakanties nog wel eens onze bakker geholpen. En dan ging ik op de fiets naar de bakkerij toe 's morgensvroeg op de tijd dat hij ongeveer wegging en dan fietste ik met hem mee en dan kon ik nog wel eens helpen zo voor het een of ander. Dat heb ik ook nog een hele poos gedaan, een paar keer.

I1 En hoe heette die bakker?

G Dat weet ik niet meer.

I1 Waar was die bakkerij?

G Die bakkerij was op de Korte Mare-Langegracht, op die hoek daar [N.V. Broodfabriek v/h Z. van der Mey, Korte Mare 16]. Daar had je een bakkerij en daar had hij zijn brood van en daar vandaan gingen we dat dan uitventen.

I1 En dan was u lekker buiten, in de natuur?

G Ja, precies.

I1 (aan I2): Heb jij nog vragen over de jeugd?

I2 Ik vind het een helder verhaal. Het staat als een huis. Koppie, koppie hoor!

I1 U bent in militaire dienst geweest heb ik net gehoord?

G Want ik kwam van school en toen wist ik niet precies wat ik doen moest. Toen heb ik nog een beroepskeuzetest gedaan. Nou ja, daar kwam niet iets duidelijk uit van, nou, dat zou nou iets heel goeds zijn, maar over het algemeen was het: 'ik kon goed met mensen omgaan', werd er verondersteld. En toen ben ik bij Vroom & Dreesmann in de winkel gekomen en toen heb ik vervroegd dienst aangevraagd, want ik was bijna achttien en ik denk: dan heb ik dat eerst maar gehad. Toen heb ik een half jaar bij Vroom & Dreesmann in de winkel gestaan en toen ben ik in dienst gegaan. Toen ben ik opgekomen in Amersfoort bij de geneeskundige troepen. Ben ik na twee maanden uitgekozen voor de opleiding voor sergeant bevoorrading. En voor die opleiding moest ik naar Amsterdam; daar is de kaderschool voor intendant. (militaire ambtenaren die de verantwoordelijkheid hebben voor huisvesting, kleding, verzorging en verpleging) En daar werd die opleiding voor beheerder gegeven. Voor sergeant bevoorrading. Werd ook wel foerier genoemd, vroeger. Toen heette dat officieel sergeant bevoorrading. Sergeant BEVO.

I1 En een foerier is ook geen sergeant, toch?

G Kan wel.

I1 Ja, ik ben niet zo goed thuis in het leger.

G Ja, en bij die opleiding, mijn militaire houding was niet altijd even goed, want dat geloofde ik wel. En daarom heb ik over die opleiding zeven maanden gedaan in plaats van vijf maanden. Toen heb ik

dat dus wel afgerond en heb ik mijn streep gekregen. En toen ben ik dus op de Wittenberg geplaatst om daar sergeant bevoorrading te worden.

I1 En wat is de Wittenberg?

G Dat is een legerplaats, die tussen Garderen en Stroe in ligt. Midden op de Veluwe en tussen Voorthuizen en Apeldoorn. Dat was toen de oude rijksweg, een oude weg, die van Apeldoorn naar Voorthuizen ging, die ging langs de Wittenberg en zo naar Apeldoorn toe.

I1 U zegt: mijn militaire houding was niet zo goed, wat bedoelt u daar mee?

G Ik vond dat allemaal een beetje poppenkast. En dat heb ik schijnbaar toen wel wat laten merken.

I2 U groette uw meerdere niet bijvoorbeeld?

G Nou ja, dat wel, maar ik deed andere dingen, die ik op dat ogenblik dus eigenlijk niet moest doen. Maar na die eerste twee maanden werd mij dus gezegd dat ik die opleiding opnieuw mocht beginnen, want dat mijn militaire houding niet goed genoeg was. Dus daar heb ik toen wat aandacht aan geschonken en toen is dat beter geworden. En via korporaal, wat ik toen nog geworden ben en door die twee maanden daar opnieuw te doen ben ik, toen ik klaar was, sergeant geworden.

I1 Hebt u goeie herinneringen aan uw diensttijd?

G Ja, ik kreeg een loods daar en na een paar maanden, ik kwam bij een geneeskundige compagnie terecht, die werd na een paar maanden opgesplitst in geneeskundige bataljons, die bij een combinatiecompagnie of het was... Nee, het was een compagnie, die bij een combinatiebataljon ingedeeld ging worden. Met intendance, infanterie, artillerie en [...] Dan kreeg je vijf onderdelen, die wel allemaal op een verschillende kazerne zaten, maar je kreeg een andere samenstelling, zeg maar, van hoofd van het bataljon.

I1 Dus u had met verschillende hoofden te maken?

G Dus onze compagnie ging daar dus zelfstandig wat verder. Er werd niet zoveel meer met die andere geneeskundige compagnies gedaan. En dat bracht toen ook voor ons mee dat ik niet meer paraat was, want eerst mocht ik maar om de veertien dagen naar huis en toen dat veranderde was ik gewoon ieder weekend vrij. Maar als je paraat was kon je dan in het vrije weekend vrijdag om twaalf uur afzwaaien en dan moest je maandag voor twaalfen weer binnen zijn. En het andere weekend zat je gewoon binnen, dan had je gewoon dienst.

I2 Had dat met de Koude Oorlog nog te maken toen, dat paraat zijn?

G Ik denk nog wel de nasleep van de Tweede Wereldoorlog ook. Dat ze zo veel mogelijk mensen op dat ogenblik klaar hadden, zeg maar, voor als er wat was.

I1 Ik heb begrepen dat u ook uw vrouw daar ontmoet hebt?

G Althans, ik kwam daar. Ik zag al gauw dat, als ik geen weekdienst had of een andere dienst, dan had ik verder weinig te doen dan alleen maar in de kantine te hangen of naar het PMT te gaan, wat ik dan ook wel deed.

I2 Protestants Militair Tehuis?

G Ja, wat ik dan ook wel deed. Maar ik was hier zoals ik vertelde heel actief met de jeugdvereniging geweest en ik zat net met de start van het seizoen, omdat ik in augustus op de Wittenberg kwam. Toen heb ik aan de legerpredikant gevraagd of er in die directe omgeving jeugdverenigingen waren.

En dat waren die in Garderen op zondag. Maar ik denk: daar kan ik dan niet iedere week naar toe. Want om de week ben ik weg en in Voorthuizen was er één op donderdagavond en ik denk: als ik geen dienst heb, dan kan ik wel iedere donderdag in Voorthuizen. En toen ben ik daar dus naar de jeugdvereniging gegaan.

I1 Van de kerk?

G Van de kerk en daar zat mijn vrouw dus ook op.

I1 En zo is het gekomen...?

G En zo is het gekomen.

I2 Werd dat wel gepikt door die Voorthuizenaars dat u daar een meisje kwam halen?

G Ik heb het heel bescheiden gedaan. En ja, daar is nog een mooi verhaal bij. Want zij was in die zomer daarvoor naar Joegoslavië geweest (voormalig Joegoslavië) en daar had ze dus een jongen ontmoet waar ze wel een keer mee schreef en die haar dan ook schreef. En die was toevallig in Nederland en die was daar in de buurt. En met een groepje zijn ze toen bij die jongen geweest. En dat was op die eerste donderdag dat de jeugdvereniging was. Dus toen ik de eerste keer daar heen ging, heb ik haar niet gezien. Maar haar collega van kantoor was er wel. En ik heb gelijk, zoals ik thuis ook altijd deed, mijn mond opengetrokken daar. En ja, mijn mening over de onderwerpen gegeven. En toen kwam Erna de volgende dag op kantoor en tegen haar collega: "En, hoe was het op de vereniging?" "Ja, was leuk, was heel leuk, maar", ze zegt: "er was nu ook een nieuwe militair van de Wittenberg en die dacht alles te weten." En toen heeft mijn vrouw de woorden gesproken: "O, die zullen we wel eens klein krijgen." Dat heb ik later dus gehoord. Nou ja, en ik zeg altijd: "Daar is ze nog mee bezig". (gelach van G en I1 en I2) En dat ik haar ontmoet heb, dat is al 51 jaar geleden.

I1 U was 20 en zij was?

G Zij was ook 20. Ze is net drie maanden ouder dan ik.

I1 En ging ze ook wel eens mee naar Leiden of was dat pas later?

G Ja, toen we eenmaal, ja, het is niet zomaar dat je verkering hebt. Maar toen was er ook op zo'n verenigingsavond een vraag: "Straks in het voorjaar is er ook weer een jaarvergadering en dan willen we weer een toneelstuk doen. Wie wil daar aan meedoen?" [steekt hand op] Weer een avond gevuld. Want hier hadden we van ons jeugdwerk ook op een gegeven ogenblik een toneelgroepje waar ik ook in gespeeld heb. Heb ik Repelsteeltje gespeeld, ook op een slotavond van de jeugdverenigingen hier. Ik vond dat altijd leuk, dus ik stak mijn vinger op: daar wil ik wel aan meedoen. Maar dat werd bij de leden, die meededen, thuis gedaan, dat repeteren. Maar ja, weet ik dan waar ze wonen? Maar ik wist wel waar Erna woonde, want die woonde naast de kerk, want haar moeder was kosteres daar in de kerk. Dus ik: "Dan kom ik jou wel ophalen, dan gaan we daar wel samen heen." En ik had nog een brommer thuis en toen ben ik een keer op de brommer naar Voorthuizen gegaan, zodat ik daar mijn brommer had. En dan was ik niet van de bus afhankelijk, ook 's avonds terug niet. Want dan moest je echt op tijd met de bus zijn, voordat je de laatste bus zou missen. Dus ik had daar mijn brommer en dan ging ik naar Voorthuizen en dan haalde ik haar op en dan gingen we samen naar dat adres en dan bracht ik haar weer netjes thuis. Ja, en zo is het gekomen.

I1 En wanneer hebt u haar mee naar Leiden genomen?

G Ja, dat zal toch wel zo'n beetje het volgend jaar in het voorjaar zijn geweest. Dat we echt een beetje verkering hadden en dat ik dat thuis vertelde. En dan gingen we samen naar Leiden toe.

I1 En dat ging allemaal soepel?

G Ja, dat ging heel soepel. Ze was hartelijk welkom.

I2 Ze moest wel blijven logeren natuurlijk dan?

G Ja, maar dan sliep zij bij mijn zus op de kamer.

I2 Hoe heet uw vrouw precies?

G Erna.

I1 En haar meisjesnaam is?

G Eilander.

I1 En toen bent u getrouwd waarschijnlijk?

G Toen ging het bij ons, dat was in het Morskwartier natuurlijk, ik woonde nog in de Gerard Brandtstraat. We hadden daar de Maranathakerk, die we gezamenlijk met de hervormden gebruikten in twee diensten na elkaar. Maar we hadden daar weinig vergaderruimte en toen ging de wijk uitbreiden met de Juwelenbuurt, die werd er aangebouwd en toen zag men toch wel aankomen dat er te weinig ruimte daar in de wijk was.

I1 Want waar was de Maranathakerk?

G Aan de Lage Morsweg. Hij is nu afgebroken. Tegenover de Vondellaan, daar op die hoek, daar is nu een wildernisje nog. Daar heeft dus die kerk gestaan. En wij hadden dus van de gereformeerde kerk altijd nog gehoopt dat we een eigen kerkje zouden krijgen, daar ook in de Mors. Dus in de hoop, in de afwachting daarvan werd er toen een noodkerkje neergezet op een stuk tussen de Robijnstraat en de Diamantlaan in. Wat nu met zo'n mooi hof is volgebouwd, dat is jaren nog een braak terrein geweest. En daar heeft midden op zo'n houten kerkje gestaan, recht tegenover de Parelstraat.

I1 Is dat bij Robijnhof?

G Ja, en dan verderop heb je over de Smaragdlaan de Robijnhof.

I2 Dat is een verzorgingstehuis.

G Een verzorgingshuis, precies. Maar dat stuk tussen de Diamantplein en verzorgingshuis, dat is nog jaren leeg geweest. En daar heeft dus recht tegenover de Parelstraat een noodkerkje gestaan. En daar hadden we dus ook een paar zaaltjes om te vergaderen. En omdat ik in de Maranathakerk altijd de koster liep te helpen in mijn jeugd, wisten mensen dat nog en toen stond die kerk er en die was al bijna klaar en toen was het: "Ja, dan moeten we eigenlijk nog een koster hebben." En toen was het: "Ja, Wim van Hove had er altijd wel aardigheid in in de Maranathakerk, zou hij dat nu ook willen hier?" En toen kwamen ze dat bij mij vragen en toen zei ik: "Ja, maar dat kan ik niet zelf beslissen, want dan kom ik niet meer naar Voorthuizen toe om de veertien dagen. Dat moet ik toch aan Erna vragen of die daar mee akkoord gaat. En ja, dan moeten we haast trouwen. Op een nette manier dan." En in plaats van dat ik toen het weekend naar Erna ben gegaan, is zij naar mij gekomen, heb ik haar gebeld. En toen hebben we een gesprek gehad. Ja, eerst vlotte dat niet erg. Maar later is dat toch gedgekomen.

I1 Zij stribbelde een beetje tegen?

G Nee, het was iemand anders die moeilijk deed van de commissie.

I2 Waarom dan?

G Ja, dat weet ik niet meer precies hoe dat zat, maar die maakte zo'n opmerking, dat Erna zegt: "Als dat zo moet dan doe ik het niet, dus dan gaat het niet door". Maar anderen hadden gedacht dat wij zeker wel in zouden stappen en die hebben toen buiten die persoon om toch geregeld dat wij daar kosten konden worden. En toen hebben ze dus ook gezorgd dat wij zo gauw mogelijk een huis kregen. Toen ben ik nog zes weken vrijgezel kosten geweest en toen konden we eind juni trouwen.

I1 Eind juni welk jaar?

G '68 Het was dus in '68 dat ik kosten werd en 15 mei werd die kerk geopend en 19 juni zijn we getrouwd.

I1 Toen moest uw vrouw aarden in Leiden, hoe ging dat?

G Ja, ja. Moeilijk, moeilijk. Want we kwamen ook in de Opaalstraat twee hoog in een maisonnette te zitten en als je je hele leven buiten hebt gewoond is dat een gevangenis natuurlijk. Maar nou ja, goed. Als ze het dan weer eens wat moeilijk kreeg, dan zei ik: "Ga nou maar een paar dagen naar je moeder." En dan ging ze weer een paar dagen naar haar moeder toe, maar ze was dan toch altijd weer blij als ze weer terug was.

I1 Ze miste u wel dan?

G Toch wel, ja, en zo is ze daar toch ook in gegroeid en dan krijg je een band ook met de mensen en dat is altijd heel goed gegaan.

I1 Maar dat is wel een overgang geweest, hè?

G Jazeker. Maar ik heb haar daar zo goed mogelijk bij gesteund.

I1 Wat waren uw taken als kosten in het begin? Want dat is wel veranderd in de loop der tijd, dus vandaar dat ik die vraag even

G In de eerste plaats was het het verzorgen voor de zondagsdienst. Dat is het belangrijkste wat voor de kerk is. En in de week voor vergaderingen, die voor de kerk gehouden werden en catechisatie, zorgen dat die zaal klaar was en warm was. En met de Kerkenraad dat er wat koffie was en zo en het schoonhouden. En ook na de zondagsdienst dan weer de kerkzaal in orde maken. Maar de kerk vond het ook prachtig als die lege ruimtes in de week verhuurd werden. In de kerkzaal heb ik bij voorbeeld een paar jaar een judovereniging gehad. We hadden een lang schip, zeg maar, zo van de kerk. En dan had je de kop, die stak dan zo wat uit (maakt een luchttekening van de kerk) waar een keukentje en de zaal en de consistorie was en de toiletten en de garderobe.

I1 Even voor het begrip van degene die dit afluistert, wat is een consistorie?

G Dat is de kamer waar de dominee zich bevindt voor de dienst, met de Kerkenraad. Waar de toga aangedaan wordt. Maar achter in die kerk was net niet die hele ruimte gebruikt voor de kerkzaal, maar omdat het een houten gebouw was waren er ook van die spanten zo onder het dak en bij de laatste spant hing dan een rail en daar hing dan een groot geel gordijn, dat je daarachter ook nog wat berg ruimte had. Nou, en daar werden dan de hele stapel judomatten opgestapeld en dinsdagavond haalde ik een hele stapel stoelen aan de kant en de preekstoel was verrijdbaar, dus die ging ook aan de kant en dan werd daar een heel veld voor de judo gemaakt.

I1 Was dat van Van der Luit of niet?

G Nee, het was een meneer Van der Luit, maar niet Aad. Het was, denk ik, een neef van hem en die had judovereniging de Eendracht.

I1 Ok, dus dat was een vereniging, want Aad van der Luit had een judoschool.

G Nee, dit was gewoon een judovereniging en die is daarna, geloof ik, naar een school gegaan of zo. Maar die heeft daar toch een heel aantal jaren, want die kerk heeft er 6,5 jaar gestaan en ik denk dat ze er toch zeker vijf jaar in geweest zijn.

I2 Hoe heette die kerk nu precies?

G De Beloftekerk. Die naam was gegeven door iemand [A.A. Paats] die hoopte dat er toch nog een echte kerk voor in de plaats zou komen en als belofte daarvoor deze noodkerk neergezet was [in gebruik genomen 15 mei 1968, gesloten 26 januari 1975].

I1 En die kerk is later afgebroken?

G Officieel zou hij er voor vijf jaar staan. Maar we hebben er toch zes jaar gebruik van kunnen maken en toen zijn er twee zaaltjes bijgebouwd naast de Maranathakerk, waar nog op een klein binnenplaatsje nog ruimte was en toen zijn we weer teruggegaan naar de Maranathakerk.

I1 Dus u bent van de Beloftekerk naar de Maranathakerk gegaan en u bent koster gebleven?

G Ik ben toen koster gebleven. Want de Maranathakerk had zelf wel een koster en die deed dan de ochtenddienst, maar wij hadden van de gereformeerde kerk altijd nog een middagdienst vroeger en ik ben toen voor de middagdienst aangebleven en ik nam dan een ochtenddienst waar als mijn collega een vrije zondag had. Of vakantie of zo. Dan nam ik de ochtenddienst ook wel waar. Dan had ik ineens twee diensten op een dag, maar anders deed ik in ieder geval de middagdienst. En als ik eens vrij was, dan deed mijn vader daar dienst voor mij.

I2 Die collega was van de hervormde gemeente?

G Ja.

I1 Maar die houten kerk was dus eigenlijk een multifunctionele kerk, wat het later moest worden. Het was de eerste multifunctionele kerk in Leiden?

G Ja, zo'n beetje wel, denk ik.

I1 Leuk. Wat vond u wel en niet leuk aan het kosterschap?

G Ik heb eigenlijk alles leuk gevonden. Ja, ik deed het met heel veel liefde en met overgave. Ik zei wel eens: "Het is een hobby, waar ik mijn beroep van heb kunnen maken". Het was geen volledige dagtaak, ik heb daarnaast ook nog vele jaren op het ziekenhuis gewerkt. Maar ik vond dat prachtig om te doen, want dat zei ik al aan het begin: "Ik heb altijd gefascineerd naar die koster zitten kijken". Vooral met een volle dienst als hij zijn werk deed met stoelen bijzetten en zo. En gelukkig heb ik dat in de beginjaren ook nog wel eens moeten doen, stoelen bijzetten.

I1 Hoe was de verhouding met de dominee en de Kerkenraad, want toen waren de verhoudingen nog anders dan nu, denk ik?

G Ja, ja, in de Beloftekerk was het echt nog de dominee. Hoewel, met de laatste predikant daar, waar ik het langste mee gewerkt heb, kon ik wel heel erg goed opschieten. Maar hij werd gewoon nog als dominee aangesproken. En ja, ik was natuurlijk toen nog heel jong, dus ik werd eigenlijk altijd wel bij mijn voornaam genoemd. Ja, daar zei je wel u tegen, ja, daar hield je rekening mee. En toen ik later,

toen die kerk weg was en wij na acht jaar overgingen naar Zuidwest en daar koster werd in de Bevrijdingskerk.

I1 Na acht jaar Maranathakerk ging u over ...?

G Nee, 6,5 jaar Beloftekerk, en voor anderhalf jaar voor die middagdienst in de Maranathakerk ging de koster weg in de Bevrijdingskerk in Zuidwest en toen hebben ze gevraagd of ik daar dan koster wilde worden. Dat hebben we dus ook gedaan en daar hebben we dertig jaar gewerkt.

I1 En daar hoorde ook een woning bij?

G Ja, daar zat een woning aan vast, dat was de Aerent Bruunstraat. Nummer 1 is de kerk, nummer 2 is de kosterij en meer heb je niet. En daar tegenover heb je zo'n speelveld, waar later ook wat doeltjes op gezet werden en een tafeltennistafel en dat is in de bocht van de Montgomerystraat, die van de Vijf Meilaan liep zo, maar dat is nu winkelterrein geworden, maar die liep met een bocht zo naar de Churchilllaan toe. En net in die bocht had je dat grasveld en net daarvoor ligt dus die kerk met die vrijstaande toren.

I1 Die staat er nog steeds. Wordt hij nog als kerk gebruikt?

G Hij wordt zeker nog steeds als kerk gebruikt, want daar is toen de christelijk-gereformeerde kerk naartoe gegaan van de Steenshuur. Want dat is goed tien jaar geleden geweest, dat de brandweer alle grote gebouwen heel nauwkeurig geïnspecteerd heeft en in veel kerken waren gebreken wat de brandveiligheid betrof en dat gebouw op de Steenshuur van de christelijk-gereformeerde kerk, dat moest ik weet niet groot kapitaal kosten om dat op te knappen en voor dat kapitaal hebben ze zo'n beetje onze kerk gekocht en konden het opknappen. En daar zit nu een sportschool in. En voor de christelijk-gereformeerde kerk was dat ook een oplossing, want daar komen ook veel mensen van buiten de stad omdat het een regiogemeente is, dat daar een grote parkeergelegenheid omheen is. En daar op de Garenmarkt, dat was ook niet alles. Dus dat was daar een probleem.

I1 En in die kerk aan de Steenshuur zit nu een sportschool?

G Ja. En dat was dus toen precies, was ik net 60 geweest en was ik wel op het ziekenhuis gestopt met mijn werk, want dat kon toen nog met 60 en toen zat het er dus aan te komen dat de kerk dicht zou gaan en toen hebben ze gevraagd of wij daar dan het werk nog af wilden maken en toen heeft ook de kerk weer gezorgd dat we een goede woning konden krijgen en toen zijn we hierheen gekomen. Wij moesten daar uit en ik moest toen ook uit mijn dienstwoning; daar kwam een andere koster in. Want het hele complex werd natuurlijk verkocht. Dus wij moesten daar toen ook uit en toen heb ik dus ook hele goede medewerking van de kerk gehad, dat we voorrang kregen op een lijst van woningzoekenden en toen hebben we een paar woningen bekeken en toen zijn we dus hier terecht gekomen.

I1 En toen bent u ook gestopt met het kosterschap of hebt u daarna nog ...?

G Nee, toen was het nog zo dat we net voor de sluiting van de kerk verhuisd zijn. Dus de laatste week moest ik net nog naar mijn werk in de kerk voor het af te ronden. En toen zijn we naar de Antoniuskerk gegaan en daar heb ik toen eerst nog een poos, heb ik toen nog een paar jaar mijn diensten gedaan voor onze diensten daar.

I1 En waar is de Antoniuskerk?

G Op de hoek van de Boshuizerlaan, het adres is Boshuizerlaan, en de Vijf Meilaan. Tegenover het winkelcentrum. Dus dat was niet zo ver, want we zijn, toen de laatste dienst bij ons in de kerk was,

zijn we met de hele gemeente lopend naar de Antoniuskerk gegaan en daar werden we toen verwelkomd door de katholieke gemeente. En toen hebben we daar samen de dienst afgesloten.

I1 en I2 Dat is mooi.

G Ja, dat was heel mooi toen en daar ben ik dus nog een aantal jaren voor de ochtenddienst koster geweest, die we daar toen hadden, en toen ik in totaal vijfenveertig jaar koster was. Toen heb ik gezegd, want toen waren er ook inmiddels wat kinderen zo gesetteld dat je daar goed terecht kon en dat we ook eens een weekendje weg wilden. Toen hebben we gezegd, nu stoppen we er mee. Toen zijn ze met vrijwilligers verder gegaan, maar toen na twee jaar zijn er toch weer wat vrijwilligers afgehaakt van die groep en bleven er twee over en hebben ze toch weer gevraagd of ik met die vrijwilligers mee wou gaan draaien. Toen hebben ze er nog weer eentje bij kunnen krijgen en nou zijn we met z'n vieren en hebben we om beurten in de maand de dienst. Zo bij toerbeurt.

I1 Maar dat doet u vrijwillig?

G Dat doen we vrijwillig, ja.

I1 De rol van de kerk in uw leven is best groot geweest hè? Nog steeds? Is de rol veranderd?

G Nee, ik sta er nog steeds zo achter als dat ik met mijn jeugd heb meegekregen en daar ook met de jeugdvereniging me in ontwikkeld heb. Want dat is ook een ontwikkeling, die je meemaakt als je daarover praat met elkaar. Met gelijkgestemden.

I1 Ja, er is best veel veranderd natuurlijk in de kerk. Maar u bent in die hele golf rustig meegegaan en hetzelfde gebleven?

G Ja, als je er bij wilt blijven, zul je wel moeten. Je kan er niet tegenin stemmen. Dat red je toch niet. Dus dan ga je maar mee.

I2 Maar was dat een probleem, dat mee zwemmen?

G Nee, en dat is bij ons in de kerk gelukkig nog steeds zo. We zijn maar een kleine groep nog, maar dat er een bijzonder hechte band is. Die wil je gewoon niet kwijt. Dat is altijd een feest om daar te komen. Want dat hebben we juist vorig jaar meegemaakt, toen mijn dochter overleden is, hoe nauw die gemeente om ons heen gestaan heeft. Om je te steunen. En nog.

I1 We stoppen even de band. [meneer wordt emotioneel]

I2 We starten nu de band opnieuw.

G Toen die dominee waar ik eerst mee in de Bevrijdingskerk gewerkt heb met emeritaat ging, kwam daar een nieuwe dominee. Maar bij het kennismaken stelde hij zich gelijk met zijn voornaam voor en die moesten we ook altijd met zijn voornaam noemen en tutoyeren en zijn vrouw ook. En ja, dat is altijd een bijzonder vriendschappelijke band geweest. En dat heb ik later met de andere predikanten ook allemaal zo gehad.

I2 Hoeveel predikanten hebt u meegemaakt? Dat zijn er wel meer dan tien geweest, denk ik.

G Nou, ik zit nu zo'n beetje aan de tien, ja.

I1 En misschien kunt u ook nog even vertellen wat emeritaat is, want dat woord wordt ook niet meer zoveel gebruikt.

G Wat voor de gewone burger z'n pensioen is. De gewone burger gaat met pensioen, maar geleerden, ook professoren, en predikanten, die gaan dus met emeritaat.

I1 Dank u wel. Hebt u nog meerdere dingen te vertellen over het kosterschap? Heb jij nog vragen? Nee? Want dan gaan we naar het ziekenhuis, als u dat goed vindt.

G Ja.

I1 Wat voor werk hebt u in het ziekenhuis gedaan, in het Sint Elisabeth aan de Hooigracht?

G Na mijn dienstdienst heb ik een half jaar bij een groothandel gewerkt voor kruideniersartikelen, maar die ging samen met een groothandel in Schiedam en het filiaal hier in Leiden werd opgeheven, dus moest ik wat ander werk zoeken. Maar in mijn dienstdienst heb ik me nog nuttig gemaakt en daar had ik ook profijt van als sergeant bevoorrading, dat ik een cursus magazijnmeester heb gevolgd. En toen ik die winkel uit was ben ik een paar weken zonder werk geweest, maar toen werd er een tweede magazijnmeester gevraagd in het Sint Elisabethziekenhuis op de Hooigracht. En daar heb ik gesolliciteerd. En daar ben ik toen aangenomen en dat was net aan het einde van het jaar. Toen heb ik nog in het oude jaar in '69 heb ik nog een paar dagen rondgelopen met mijn voorganger en die zwaaide dan af 31 december en toen ben ik dus in januari officieel dus daar in dienst getreden, zodat ik dus niet helemaal als een kat in een vreemd pakhuis kwam en al een heel klein beetje de weg wist.

I1 Wat is het verschil tussen een eerste en een tweede magazijnmeester?

G Nou, de eerste magazijnmeester heeft de hoofdverantwoording over het magazijn, voor de inkoop en voor de voorraad. En ik deed het sjouwwerk en dergelijke. En bestellingen wegbrengen, want bij ons kwamen ook de artikelen binnen van de medische firma's voor de operatiekamer of voor bepaalde specialisten. En dat ging ik dan altijd naar die afdeling toe brengen. Dus ik kende op een gegeven ogenblik het hele Elisabeth als mijn broekzak.

I2 Ook voor de apotheek?

G De apotheek kreeg de meeste spullen wel zelf aangeleverd, maar af en toe moest er toch wel eens iets toch naar de apotheek. Ik kwam ook bij de apotheek, maar wij zaten daar met het magazijn in de kelder. En daar zat ook de apotheek. Dus daar hoefde ik niet ver voor weg. Wij zaten aan de ene kant van de vleugel en de apotheek zat helemaal aan de andere kant van de vleugel.

I1 En wat is er veranderd in het ziekenhuiswezen? Want u bent ook mee gegaan naar Leiderdorp, hè?

G Naar Leiderdorp, ja. Ik heb daar precies drie jaar gewerkt met de 1e magazijnmeester en met een religieuze, een non. Die waren daar toen nog heel veel op het ziekenhuis.

I1 U hebt drie jaar op de Hooigracht gewerkt?

G Drie jaar op de Hooigracht gewerkt. En toen zijn we eind '72, de laatste week voor kerst zijn we naar het Elisabethziekenhuis in Leiderdorp gegaan. Toen ben ik tussen Kerst en Oudjaar nog in het oude ziekenhuis geweest om de achtergebleven spullen in te pakken en nog mee te geven aan de verhuizer en toen ben ik met het nieuwe jaar ook echt naar het nieuwe ziekenhuis gegaan. Dat was dus '73.

I2 Nu zit restaurant Olivier in dat pand.

G Ja. Daar ging ik eerst ook mee als 2^e magazijnmeester, maar daar was natuurlijk een heleboel op te ruimen van de verhuizing. Maar toen dat aan het eind van de maand klaar was eigenlijk en er was ook iemand toegevoegd aan het magazijn, die ander werk had gedaan in het oude ziekenhuis, maar dat in het nieuwe ziekenhuis niet meer kon doen en die wilden ze niet ontslaan, dus die hadden ze toegevoegd aan het magazijn. Toen was er voor drie mensen eigenlijk te weinig werk. Maar ze konden me niet helemaal kwijt voor als de 1^e magazijnmeester met vakantie was of met vakantie

was. Toen hebben ze gevraagd of ik daar vlakbij het magazijn een offsetdrukkerijtje wilde beginnen. Toen ben ik drie dagen voor cursus naar Diemen geweest om dat werk te leren en toen heb ik daar een nieuwe machine gekregen en toen ben ik het offsetwerk voor het ziekenhuis gaan draaien.

I1 In drie dagen?

G Ja, drie dagen.

I2 Zo, wat een opleiding!

I1 Want het is niet zo simpel, offset drukken, toch?

G Nee, maar een goede aantekening maken en je kreeg nog een boekwerk mee en je kon altijd bellen als je er niet uit kwam, dat je nog vragen had. En er kwam in de eerste tijd ook nog wel eens een vertegenwoordiger langs, dus ...

I2 Want in Diemen zat ook de leverancier van die offsetmachines?

G Ja, van Gestetner was dat. Nou ja, dat ben ik toen gaan doen, maar dat moest natuurlijk eerst een beetje bekendheid krijgen en eerst was het hoofdzakelijk de mededelingen, die rondgestuurd werden, dat ik moest doen. Maar toen het allemaal wat mooier en netter ging, toen mocht ik ook het interne drukwerk voor de afdelingen gaan draaien. En daar hadden ze een oogvriendelijke kleur voor en dat was groen. En die groene inkt heb ik dus ook voor op mijn machine gekocht en gebruikt, maar dat moest altijd weer heel goed schoongemaakt worden. Ik wisselde dan nog wel eens voor groen of voor zwart. Net als wat er gedraaid moest worden die dag. En daar heb ik dus wel een hele dag werk voor gekregen.

I1 Dus u was één dag offsetdrukker?

G Nee, de hele week.

I1 Maar wat bedoelt u dan met een hele dag werk?

G Nou ja, dat het echt een hele dag vol was en dan de volgende dag weer.

I2 Was het werk te combineren, het ziekenhuiswerk en het kosterschap?

G Jawel, want ik werkte natuurlijk alleen maar de vijf werkdagen in de week, niet in het weekend, en als er overdag wat in de kerk was, zoals een ouderensoos wat er in de Beloftekerk ook al was, dan verzorgde mijn vrouw dat. En later in de Bevrijdingskerk is dat hetzelfde geweest. Als er overdag wat was, dan verzorgde zij dat.

I1 Dat combineerde zij met het moederschap, zeg maar?

G Ja, en dat was helemaal makkelijk omdat ze er aan vast woonde. En een paar keer in al die dertig jaar heb ik eens een vrije dag genomen voor als we zo'n grote happening hadden dat ze dat niet alleen af kon. En anders moet je er andere mensen voor inhuren en dan vond ik het zelf ook leuk om rond te lopen en te helpen regelen.

I1 En wat voor grote happening bedoelt u dan?

G Dat zal ik u vertellen, dat wou ik ook zeggen en dat vond ik ook nog wel een hele grote eer, want daar ben ik dan gereformeerd genoeg voor, dat er bij mij in de kerk de laatste Generale Synode gehouden is. De laatste officiële Generale Synode van de Gereformeerde Kerk, voordat het dus PKN werd. Dat vond ik wel een hele grote eer, dat dat bij ons in de kerk was.

I1 Daar is mijn zwager ook vast bij geweest. Die was dominee in Weesp.

G Dan heeft hij misschien nog een kleine herinnering aan de Bevrijdingskerk.

I1 Ik zal het eens vragen. Maar we gaan even weer terug naar het ziekenhuis. Wat is er veranderd in het ziekenhuiswezen? Ik bedoel: de sfeer en de gezagsverhoudingen zullen ook veranderd zijn?

G Ja, er was ook de overgang van het oude ziekenhuis naar het nieuwe ziekenhuis, dat er bij het magazijn een heleboel spullen weggehaald werden, die nou door afdelingen zelf uitgedeeld werden, want in het oude ziekenhuis gingen de potten jam bijvoorbeeld naar de afdeling toe en vanuit de keuken gingen er hele broden naar de afdeling toe en daar werd voor de patiënten dan een boterham gesmeerd en belegd en aan de patiënt gegeven. Maar toen we naar het nieuwe ziekenhuis gingen, werden die maaltijden allemaal op de band in de keuken klaargemaakt, met kleine cupjes halvarine, margarine, jam of al die dingen. Dus dat ging allemaal weg uit het magazijn en er kwam een grote afdeling centrale sterilisatie, dat enkel verbandartikelen, die niet via de apotheek hoefden, konden via het magazijn. Maar dat ging nu ook naar centrale sterilisatie toe. En dat nam ook alweer een heel pak werk weg van het magazijn; vandaar dat toen alles opgeruimd was er niet ...

I1 Vandaar dat u offsetdrukker werd en hoe lang hebt u dat gedaan?

G Dat heb ik vijftientig jaar gedaan daar.

I2 Wat mij ook intrigeert: op de Hooigracht was het echt wel een katholiek ziekenhuis, het Sint Elisabethziekenhuis zei u zelf nog, en daar werkten ook nonnen. Was dat in Leiderdorp ook nog het geval?

G Eerst officieel wel, en dat is eigenlijk nog wel geweest tot die latere fusies. Eerst toen het Rijnland ziekenhuis werd, want dat is eerst nog geweest, dat met Alphen samenging. Toen is dat er eigenlijk al een beetje af gegaan en dat is ook al gekomen doordat het nieuwe ziekenhuis één dag is mee gaan draaien met spoedopname, dus de ongevallendienst. En dan krijg je ook alle soorten mensen binnen.

I2 Nu zijn ze zelfs gefuseerd met het Diaconessenziekenhuis!

G Ja, daarom. Het is nu allemaal Alrijne.

I1 Ik moet nog wel wennen aan de naam, maar dat is met alles hè? Maar ik bedoelde ook een beetje, u bent inderdaad in een tijd begonnen dat het nog echt meneer de deskundige of meneer de specialist was. En op een gegeven ogenblik zal dat ook veranderd zijn.

G Ja, want er is daar ook eens in het jaar altijd een feestavond voor het personeel en dan wordt er ook altijd een grote sketch gedaan. Allerlei dingen van het ziekenhuis worden dan weer eens belicht en dan worden de artsen ook bij naam en toenaam genoemd, dus iedereen weet dan ook hoe ze van de voornaam heten en ja, dat kon daar allemaal en daar deden de artsen dan soms vaak ook zelf aan mee.

I1 Dus de sfeer was prettig?

G Ja.

I1 U had niet het gevoel van: ik ben een manusje van alles en ze vragen me?

G Nee hoor, nee. Want er waren echt artsen bij, één arts bijvoorbeeld die altijd gewoon netjes meneer tegen me heeft gezegd, en: "Wilt u alstublieft, wilt u mij even helpen, want ik weet niet precies", want op een gegeven ogenblik kreeg ik naast die offset ook een groot kopieerapparaat voor kleinere oplagen en de mensen uit het ziekenhuis ook daar zelf wat konden kopiëren en dan kwam

die arts ook, maar die wist daar geen raad mee. Kijk, die was ontzettend goed in zijn vak, maar je moest hem niet bij dat kopieerapparaat zetten. Nou ja, goed, en dan ging ik daar helpen en dan was hij erg blij mee en dat liet hij dan ook gewoon merken. Niet van: dat is jouw werk en dat moet je maar doen. Over het algemeen kon ik daar ook erg goed met de specialisten opschieten.

I1 En na die 25 jaar, bent u toen ...?

G Toen was de werkdruk zo toegenomen dat ik het alleen niet meer aan kon en toen ben ik in korte tijd voor de tweede keer overspannen geraakt. De eerste keer een paar weken thuis en toen was het na een paar weken weer mis en dat was aan het einde van een jaar en toen ben ik een heel jaar thuis geweest, overspannen.

I1 Zo!

G Maar ja, mijn werk moest doorgaan en daar hadden ze iemand anders voor ingezet. Ik had al wel iemand gekregen om mij te helpen, maar dat ging gewoon niet lekker en dan liep ik me nog op te vreten en dan ja, nou ja, dat is gewoon zo. En nou ja, goed, toen ben ik dus overspannen geraakt en ben ik een heel jaar thuis geweest, maar toen was er iemand anders bij gezet in die drukkerij. Er werd toen ook al veel meer kopieerwerk gedaan, wat schoner en makkelijker is dan die offset en toen moest ik terugkomen na een jaar. Toen werd ik weer gezond verklaard, genezen. Maar ja, toen kwam ik, toen hadden wij dus ook dat kosterschap was ook in dat jaar erg toegenomen, zodat onze taak daar ook opgehoogd was. Daar hadden we meer werk gekregen, werden we ook meer voor betaald en toen ik dan terug moest naar het ziekenhuis, ik kon dan toch niet meer terug naar die drukkerij, want dan zou dat weer mislopen en toen hebben ze gezegd: "Je kunt wel terugkomen, maar dan moet je ander werk gaan doen". Ik zei: "Ja, dat vind ik best, zeg maar wat er kan, als het maar niet in het weekend is, want dan moet ik thuis zijn." "Ja, kan dit niet, kan zus niet, kan zo niet, kan dit niet, kan dat niet? Ja, dan wordt het maar de huishouding." Ik zei letterlijk: "Wat maar de huishouding. Als die huishouding hier niet functioneert kun je alle specialisten naar huis sturen en de hele tent sluiten." "Nee, zo heb ik het niet bedoeld." "Nee", zeg ik, "maar ik heb het wel gezegd. Als bij mij de mensen 's avonds weg zijn uit de kerk ga ik ook met een sopdoek de toiletten langs om te zorgen dat ze fris zijn de volgende dag." Nou ja, toen ben ik in de huishouding gekomen, daar heb ik toen nog negen jaar gewerkt, daar heb ik een gouden tijd gehad, halve dagen dan. Daar heb ik een gouden tijd gehad, ja.

I1 En u bent gestopt op uw 60^e?

G Ja.

I1 En op welke leeftijd bent u gestopt met uw kosterschap?

G Toen was ik ook nog 60.

I1 Toen was u ook nog 60.

G Maar wel bijna 61. Ik ben in oktober 60 geworden, toen ben ik daar gestopt [Rijnland ziekenhuis], toen ben ik het volgend jaar tot eind juli doorgegaan en toen is de kerk dicht gegaan. Dus toen was ik nog 60. Maar 60 en 9 maanden.

I1 Dus u bent al 11 jaar met de VUT, pensioen?

G Nu echt met pensioen inmiddels.

I1 Als laatste vraag nog even, hoe dat bevalt en wat u allemaal doet in uw vrije tijd kun je niet meer zeggen, maar in uw leven?

G Uitstekend, ik geniet. We kunnen nu ook redelijk makkelijk naar de kinderen toe, want die wonen allemaal ver weg. Alleen de jongste woont hier nog in de stad en die heeft een vriend, maar die woont in Antwerpen, waar hij ook een groot gedeelte van de tijd zit. En dat is maar een kleine ruimte, dus daar kunnen we toch zo niet naar toe. Maar ik heb een zoon in Amersfoort en een dochter in Gorkum en een overleden dochter, die woonde dus in Eindhoven. En daar gingen we dus wel regelmatig naar toe, zo eens een weekend.

I1 En uw jongste zoon is geadopteerd uit Colombia?

G Uit Colombia, ja, ja.

I1 En verder doet u nog veel voor de kerk?

G Ik zing in twee koren, voor het mannenkoor sparen we oud papier en een paar keer in de maand help ik mee met papier inzamelen en wegbrengen en verder hebben we van de kerk ook nog verschillende bijbel, die zo in de week meestal ook door ouderen bezocht wordt, overdag gedaan wordt en omdat ik nog steeds koster ben, heb ik van allebei de ruimtes waar dat gedaan wordt heb ik de sleutel. Dus ik alleen of met mijn vrouw samen zorgen we dat we daar vroeg genoeg zijn en dan ga ik de zaal klaar maken en gaat zij alvast koffie zetten en warm maken in deze tijd.

I1 Dat zit er nog helemaal in?

G Ja, dat vind je gewoon leuk om te doen en je weet daar de weg.

I1 En de anderen zijn u vast heel dankbaar!

G Ja, dat zijn ze ook. Ik heb wel het idee dat je voelt dat je op handen gedragen wordt. Want net als met de uitvaartdienst van mijn dochter, wat dan hier in de kerk gebeurd is, was de kerk afgeladen vol, hebben ze stoelen bij moeten zetten. Toch al die mensen, die om je heen staan.

I1 Dat hebt u ook verdiend volgens mij.

G Ja, ik denk het wel.

I1 Dit is een mooi moment om te stoppen.